

„Het aardige is dat ons kwaliteitsmodel nu is overgenomen door het hele ministerie van justitie”: de Grittenborgh na tien jaar.

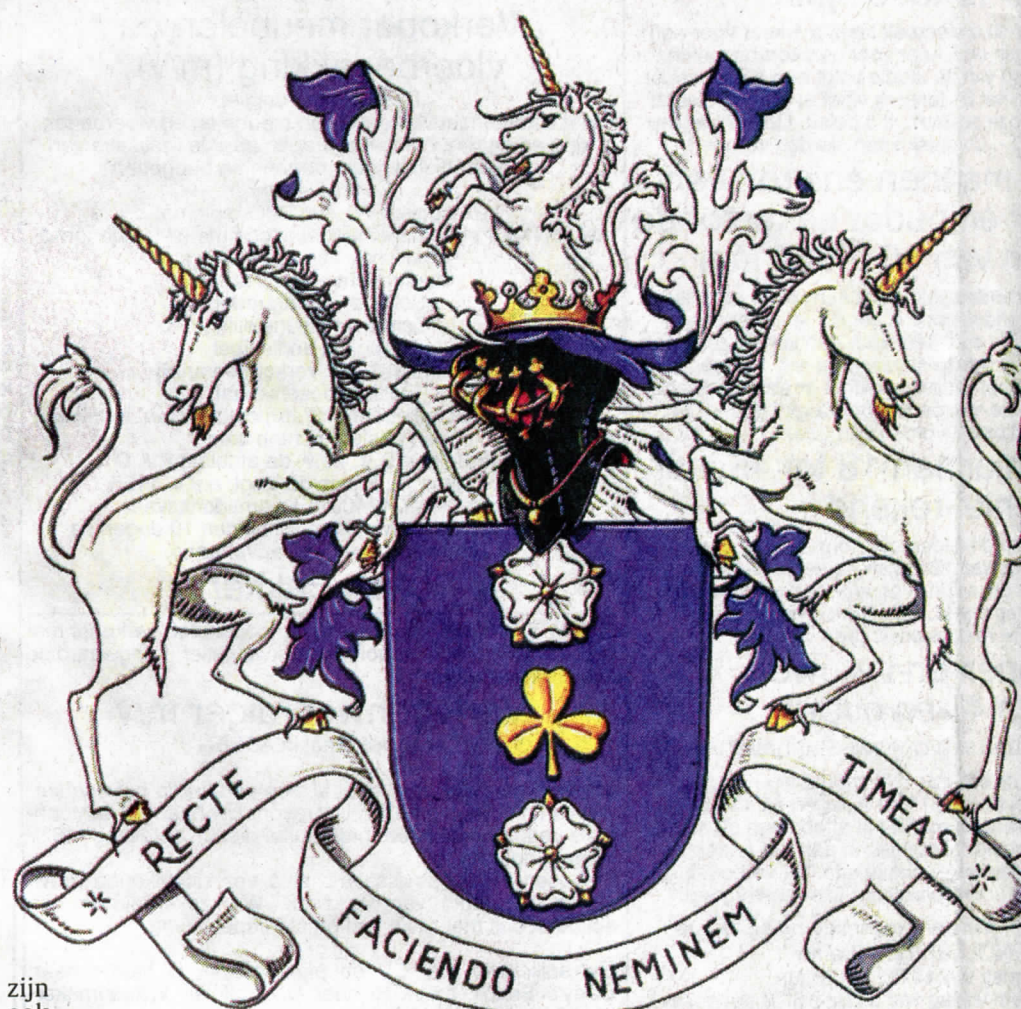
Een gie
bak als
toekom
Oom La

Noordelijke familiewapens in stand

Keel, lazu

Sinopel, keel, sabel, lazuur, tegengoudhermelijn, omgekeerd vair. Doorsneden, gedwarsbalkt, gelozanjeerd of wellicht voorzien van een omgekeerde gaffelsnede. Eenhoorns, griffioenen, getongde leeuwen en Godslammeren. Ziehier slechts enkele termen waarmee je te maken krijgt als je je gaat verdiepen in de heraldiek, de wapenkunde, de kennis van familie-, kerkelijke en overheidswapens. Driehonderd oude, nieuwere en zelfs nog maar pas geleden ontworpen familiewapens die in Noord-Nederland worden en werden gevoerd, staan in het volgende week te verschijnen nieuwe standaardwerk op dit gebied, 'Familiewapens in Noord-Nederland'. Wapenschilder Piet Bultsma had er omgerekend drie jaar fulltime werk aan, maar eindelijk zijn ze nu klaar. De wapens van de families Toxopeus, Van Sytzama, Gramsbergen, De Haas, of heel gewoon De Vries.

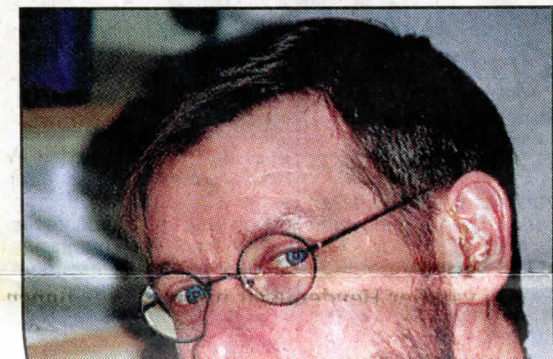

zijn ook vaak gewoon zo móóii!"

Het enthousiasme en de liefde voor zijn vak spatten er af, bij Piet Bultsma (46) uit Kollum. Begonnen als tekenaar bij het Kadaster in Leeuwarden, daarna overgeplaatst naar Assen, en na een uitstapje als koster nu alweer jaren op eigen benen als een van de weinige professionele wapenschilders van Nederland. Als lid van het Drents Heraldisch College medeverantwoordelijk voor de nieuwe gemeentewapens na de gemeentelijke herindeling, maar hij tekende bijvoorbeeld ook het wapen van de nieuwe bisschop in Groningen. Als tekenaar verbonden aan de Hoge Raad van Adel maakt hij ook de officiële wapendiploma's voor gemeenten met een

kleur op

kleur, contrast en helderheid bewaren lichtinval vanaf rechtsboven, want daar immers God." Dat de regels van de heraldiek de loop der eeuwen nogal eens met voet getreden, staat buiten kijf voor eenieder die eens een wapenboek opslaat. Vooral gemeenten en andere overheden namen het vaak niet nauw, wat een aantal spuglijke wapens heeft leverd. Verantwoordelijk voor bijna alle wapens van de Drentse gemeenten van de herindeling was in de eerste helft van de twintigste eeuw mr. G.A. Bontekoe, die nogal een zwakke hand de zogeheten wildeman als schilddrager gebruikte. Het uitziende figuren aan weerszijden van het wapen, al dan niet getooid met

Zaterdag
18 maart
2000

Heraldiek

Tige wolkom

Een gieter als douche en een veedrinkbak als wastafel. Het verleden heeft toekomst in Workum, in de Herberg van Oom Lammert en Tante Klaasje.

Regelmien

De leerlingen van de Jeugdtheaterschool in Stadskanaal hebben het grote verlangen om te stralen. Maar eng is het ook wel een beetje.

Tot maandag

In de kou vogeltjes kijken is maar niks. Geef Ronald Plasterk maar een goed lab en een flinke hoeveelheid wormpjes.

in standaardwerk van wapenschilder Piet Bultsma

azuur, sinopel

elderheid bewaren, de
oven, want daar zetelt
gels van de heraldiek in
al eens met voeten zijn
ijf voor eenieder die wel
slaat. Vooral gemeenten
amen het vaak niet zo
uglelijke wapens opge-
rdelijk voor bijna alle 34
gemeenten van voor de
rste helft van deze eeuw
ogal een zwak had voor
als schilddrager. Woest

keerd
gebruikt
heeft. En in de
huidige tijd zijn ze natuurlijk ook al-
lang niet representatief meer voor Drenthe, dus
hebben we gezegd: weg ermee! Denk je nou
echt dat hier mannen hebben rondgelopen met

nieuw wapen rekt Bultsma een gulden of 750
voor ontwerp en kleurentekening. Registratie
bij het Centraal Bureau voor Genealogie kost nog

◀ Eenhoorns
rondom het
wapen van de
familie Van
Sytzema uit
Friesland.
Illustratie: Piet Bultsma

◀ Wildeman-
nen als schild-
dragers, met
het wapen van
de adellijke
Groningse fa-
milie D'Aulnis
de Bourouill.
Illustratie: Piet Bultsma

wik-
keld
of be-
werke-
lijk spik-
splinter-

en andere overheden namen het vaak nauw, wat een aantal spuuglijke wapens leverd heeft. Verantwoordelijk voor bijna alle wapens van de Drentse gemeenten van de herindeling was in de eerste helft van de eeuw mr. G.A. Bontekoe, die nogal een zwakke hand was in de zogeheten wildeman als schilddrager. Hij zette uitziende figuren aan weerszijden van het wapen, al dan niet getooid met een baard, steevast een knots over de schouder gekleed in niet meer dan een stel tjakjes lendenen. Bultsma heeft ze er bij het ontwerpen van de nieuwe Drentse wapens allemaal afgeflinkerd, behalve die van Coevorden. „Bontekoe wilde Drenthe destijds blijkbaar verkopen op oer-gebied of zo, door de zogenaamde familie-tieke historie te verbeelden met die wildemans als schilddragers. Waren het hunne goden? Oude Germaanse goden? Halfgoden? schien? Geen mens die het weet. Feit is dat het op zich in de heraldiek vaak voorkomende symbool van de wildeman in deze gevallen tot taal ver-

en andere overheden namen het vaak nauw, wat een aantal spuuglijke wapens leverd heeft. Verantwoordelijk voor bijna alle wapens van de Drentse gemeenten van de herindeling was in de eerste helft van de eeuw mr. G.A. Bontekoe, die nogal een zwakke hand was in de zogeheten wildeman als schilddrager. Hij zette uitziende figuren aan weerszijden van het wapen, al dan niet getooid met een baard, steevast een knots over de schouder gekleed in niet meer dan een stel tjakjes lendenen. Bultsma heeft ze er bij het ontwerpen van de nieuwe Drentse wapens allemaal afgeflinkerd, behalve die van Coevorden. „Bontekoe wilde Drenthe destijds blijkbaar verkopen op oer-gebied of zo, door de zogenaamde familie-tieke historie te verbeelden met die wildemans als schilddragers. Waren het hunne goden? Oude Germaanse goden? Halfgoden? schien? Geen mens die het weet. Feit is dat het op zich in de heraldiek vaak voorkomende symbool van de wildeman in deze gevallen tot taal ver-

Vooropgesteld: een familiewapen mag iedereen voeren. Je hoeft er niet voor van adel te zijn, je hebt er van niemand toestemming voor nodig, en enorme sommen gelds zijn er evenmin mee gemoeid. Dat wil niet zeggen dat je maar lukraak een leuk plaatje in elkaar kunt flansen en dat voortaan je wapen noemen. De heraldiek heeft haar heel eigen strikte regels, normen en tradities. Zo is het goed heraldisch gebruik niet het wapen van iemand anders te gebruiken. Klinkt vrij logisch, maar u heeft ongetwijfeld allemaal wel eens een foldertje van antiquariaat De Heraut in Rotterdam in de bus gehad, dat net toevallig op Uw Eigen Verloren Gewaande FAMILIEWAPEN was gestuit! Niet op ingaan: het bedrijf is meermalen veroordeeld wegens nepperij, beunhazerij, koopmansbedrog.

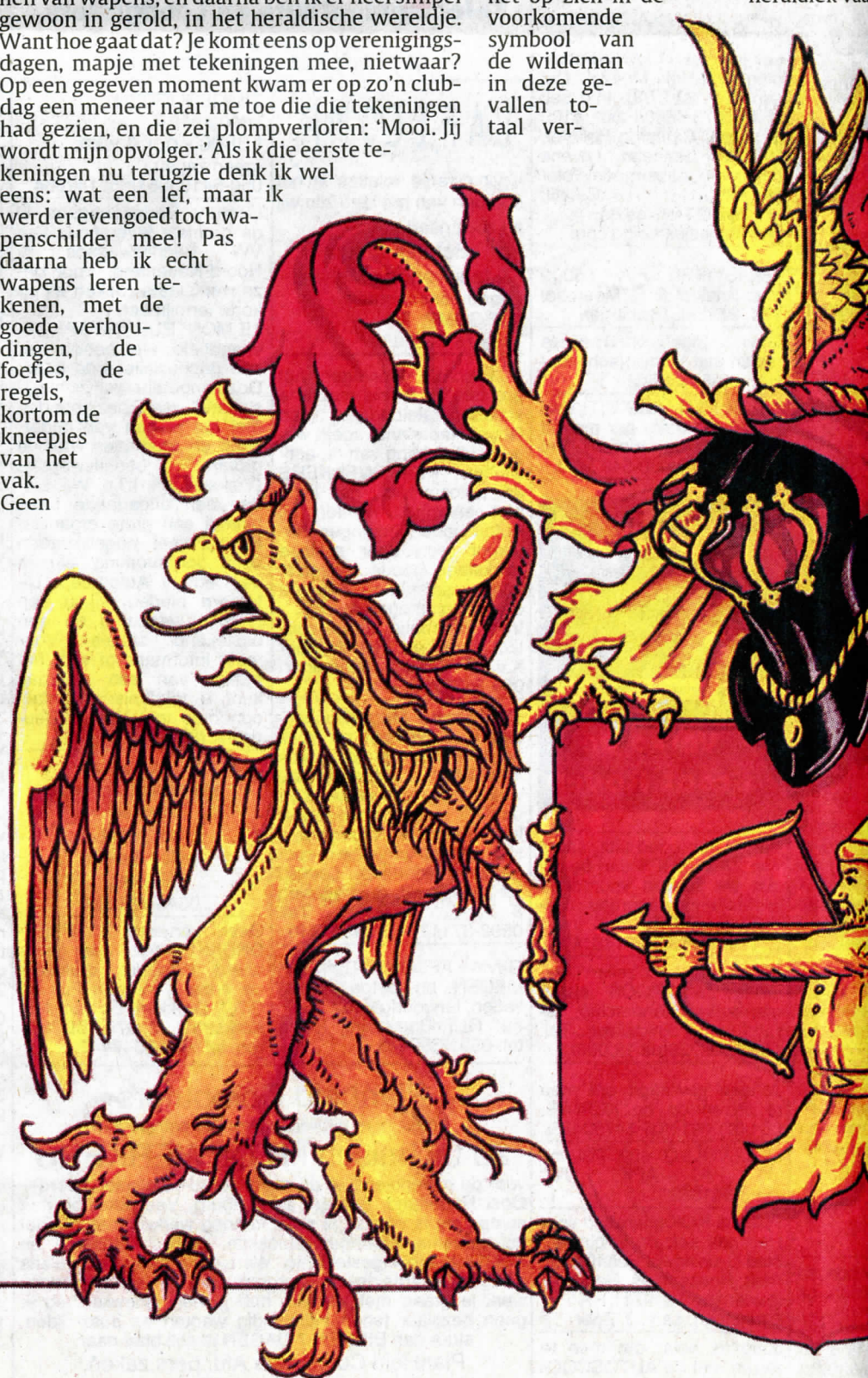
Door **Ronald Hooijenga**

'In goud en uit de schildvoet oprijzende terp van sinopel, beladen met drie penningen van goud, geplaatst 2 en 1, boven een liggende wassenaar van zilver, de terp van boven vergezeld van twee opspringende kikkers van sinopel.' Het is even wennen, de zogeheten blazoenering of omschrijving van een wapen, in dit geval dat van het Friese dorpje Hijum. Sinopel is groen, zo u dat aan de kikkers nog niet had kunnen afleiden. Keel is rood, sabel zwart, lazuur de oude benaming voor blauw.

Een wapenschilder die zich aan de soms al eeuwenoude blazoenering houdt, is verder vrij in de artistieke invulling daarvan. Zo ziet het Nederlandse wapen van schilder Piet Bultsma uit Kollum er bijvoorbeeld weer heel anders uit dat het officiële 'Je Maintiendrai' uit 1980. Stukken mooier en moderner ook, mag wel gezegd, terwijl de omschrijving exact hetzelfde is gebleven: 'In azuur, bezaaid met blokjes van goud, een leeuw van goud, getongd en genageld van keel, in de rechtersvoorclauw opgeheven houdende in schuinlinkse stand een zwaard van zilver, in de linker een bundel van zeven pijlen', enzovoort enzovoort, vastgesteld bij Koninklijk Besluit, 't is maar dat u het weet. Voor de oplettende lezer: links in de heraldiek is rechts voor de kijker, omdat alles werd beschreven vanuit het gezichtspunt van de schilddragende ridder gezien.

„Er zit meer dan achthonderd jaar traditie in de heraldiek. In 1150 al kwam een wapen voor op een gedocumenteerde grafsteen, die als het begin van de heraldiek werd aangeduid. De symboliek erachter veranderde natuurlijk in de loop der jaren wel: de symboliek van de Middeleeuwen, waarin een roos steevast op Maria duidde, is niet de symboliek van de Gouden Eeuw, of van de Franse Revolutie, of de Napoleontische tijd. Er zijn soms hele gekke dingen met vooral familiewapens gebeurd. Voorop staat dat familiewapens een symbool van de familie moeten zijn. Maar ze

„Ik heb ook vroeger al interesse gehad in die leuke gekleurde plaatjes, zonder te weten hoe of wat. Ik was wel eens bezig met genealogie, stamboomonderzoek, maar dat geploeter in archieven had ik al vrij snel bekeken: niks voor mij. Pas na ons derde kind ben ik begonnen met het tekenen van wapens, en daarna ben ik er heel simpel gewoon in gerold, in het heraldische wereldje. Want hoe gaat dat? Je komt eens op verenigingsdagen, mapje met tekeningen mee, nietwaar? Op een gegeven moment kwam er op zo'n clubdag een meneer naar me toe die die tekeningen had gezien, en die zei plompverloren: 'Mooi. Jij wordt mijn opvolger.' Als ik die eerste tekeningen nu terugzie denk ik wel eens: wat een lef, maar ik werd er evengoed toch wapenschilder mee! Pas daarna heb ik echt wapens leren tekenen, met de goede verhoudingen, de foefjes, de regels, kortom de kneepjes van het vak. Geen

laait. Vooral gemeenten
amen het vaak niet zo
uglelijke wapens opge-
rdelijk voor bijna alle 34
gemeenten van voor de
ste helft van deze eeuw
gal een zwak had voor
als schilddrager. Woest
erszijden van het schild
niet getooid met forse
ts over de schouder, en
n een stel takjes om de
ze er bij het ontwerpen
wapens allemaal uitge-
Coevorden. „Bontekoe
blijkbaar verkopen als
de zogenaamd authen-
den met die wildeman-
Varen het hunebedbou-
goden? Halfgoden mis-
het weet. Feit is dat hij
heraldiek vaak

keerd
gebruikt
heeft. En in de
huidige tijd zijn ze natuurlijk ook al-
lang niet representatief meer voor Drenthe, dus
hebben we gezegd: weg ermee! Denk je nou
echt dat hier mannen hebben rondgelopen met
louter eikentakken om hun achterwerk? Wel-
nee!” Ook het nieuwe boek met noordelijke fa-
miliewapens bevat diverse afbeeldingen waar
de schilder zelf niet heel erg warm voor loopt,
maar die vanwege de volledigheid toch opgenom-
men zijn. „Er zijn werkelijk prachtige wapens bij
hoor, maar ook echt foelieijke, waarvan ik zelf
dacht: nee hè! Ik noem geen namen, want ik wil
de originele tekeningen nog proberen te verko-
pen natuurlijk. Wat ikzelf een mooi wapen vind
is in zijn algemeenheid een wapen met een uit-
gebalanceerde vlakverdeling, en waarvan de
kleuren en de verhoudingen goed zijn. Maar het
blijft natuurlijk uiterst subjectief.”

Nieuwe wapens

Wie na enig voorouderonderzoek
tot de conclusie komt dat er in
de familie nog nooit een be-
staand wapen gevoerd is,
kan er zelf één (laten)
ontwerpen. Voor
een niet al te
inge-

nieuw wapen rekt Bultsma een gulden of 750
voor ontwerp en kleurentekening. Registratie
bij het Centraal Bureau voor Genealogie kost nog
eens 900 gulden, maar is lang niet altijd nodig;
voor een paar honderd gulden doen de diverse
provinciale heraldische colleges het ook. „Er
heeft een hele tijd een stijgende lijn in gezeten:
mensen die een eigen wapen wilden. Momen-
teel heb ik het idee dat dat zich wat stabiliseert.
Sowieso is er altijd al meer belangstelling ge-
weest voor de genealogie, het stamboomonder-
zoek, dan voor de heraldiek. Het leukste voor de
mensen die zich met voorouderonderzoek be-
zighouden blijkt toch het zoeken zelf, naar die
missende tante Agaath, of die ene ome Jan. Als
mensen erg ver in de stamboom gevorderd zijn
komt er ook wel belangstelling voor een eventue-
eel familiewapen, maar louter als plaatje op zich,
niet als heraldisch gegeven. Als het plaatje er
maar is, is het vaak allang goed, hoe dat er dan
ook uit ziet. Terwijl het mij juist gaat om de
vormgeving ervan, de inhoud, de kleurstelling,
de verhoudingen, hoe móói het ook kan zijn.” ‘In
rood een halve boogschutter met baard, hou-
dende een gespannen boog met pijl, gekleed in
lobvormige afhangende jas, riem en puntmuts
met kwast, alles van goud. Schildhouders: twee
gouden omziende griffioenen, de staart tussen
de achterpoten.’ Een deel van de omschrijving
van het wapen van de Groningse familie Toxo-
peus, in het nieuwe boek een schitterend staaltje
schilderkunst, hoewel niet zozeer om het wa-
pen zelf als wel om de schildhouders, het
helmkleed en het helmteken eromheen.
Ook het wapen van de Friese familie Van
Sytzema houdt niet echt over, met ‘in
blauw boven elkaar een gouden klaver-
blad tussen twee zilveren goud geknopte
en gepunte rozen’, maar het helmteken
met een ‘zilveren uitkomende een-
hoorn’, en de schildhouders, twee
‘omziende eenhoorns’, mogen er
beslist wel zijn. Twee wildeman-
nen, jawel, dienen als schildhou-
ders bij het wapen van de adel-
lijke familie D’Aulnis de Bour-
ouill, in 1816 benoemd in de
ridderschap van Groningen.
Hun wapen: ‘In blauw twee
gouden toegewende adelaars
met geopende, naar beneden
gerichte vlucht, staande op
een uitkomende vurige rots
en houdende met de snavel
bij het schouderstuk een gou-
den traliehelm, zwart ge-
voerd. Mijn ervaring met
mensen die een eigen familie-
wapen voeren, is dat die er
over het algemeen zeer discreet
en bescheiden mee om-
gaan. Je treft maar weinig
snobs die het louter voor het
aanzien doen, of om de macht
of zo. Mensen willen door-
gaans een wapen als symbool
van de familie, of om zich te
onderscheiden, kleur te be-
kennen, zich te presenteren.
Wie eenmaal een geschilderd
wapen heeft, hangt het
meestal gewoon bescheiden
in de gang hoor. Hoogstens
zie je het op briefpapier of in
een zegelring terug. Of er
wordt misschien nog eens een
kussentje mee geborduurd.”

Familiewapens in Noord-Nederland, Piet Bultsma e.a.. Uitgeverij Roorda, Uithuizermeeden.
Prijs: 250 gulden, in cassette.

de adellijke
Groningse fa-
milie D’Aulnis
de Bourouill.

Illustratie: Piet Bultsma

◀ Wapen-
schilder Piet
Bultsma: ‘Ze
zijn gewoon zo
móói...’

Foto: Janine Hoekstein

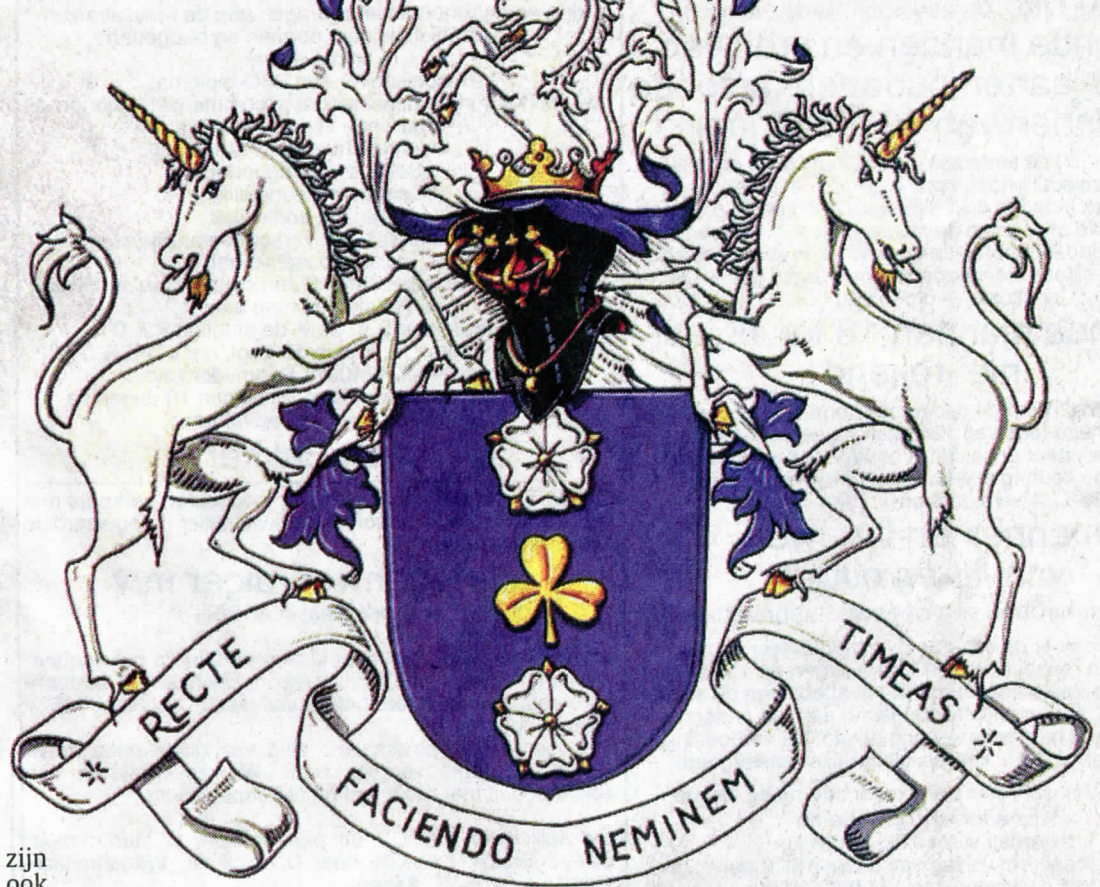
◀ Griffioenen
bewaken het
wapen van de
Groningse fa-
milie Toxo-
peus.

Illustratie: Piet Bultsma

Eindredactie:
Gerda Douma
Ronald Hooijenga
Jaap Kwak
Gert Meijer

Vormgeving:
Jan Louwes
Klaas Snoeijsing
Kitty Thijsebaard

erd of wellicht voorzien
 ngekeerde gaffelsnede.
 s, griffioenen, getongde
 en Godslammeren. Zie-
 chts enkele termen waar-
 aken krijgt als je je gaat
 n in de heraldiek, de wa-
 e, de kennis van familie-
 ke en overheidswapens.
 nderd oude, nieuwere en
 aar pas geleden ontwor-
 iliewapens die in Noord-
 nd worden en werden ge-
 an in het volgende week
 ijnen nieuwe standaard-
 gebied, 'Familiwapens
 nderland'. Wapenschil-
 Bultsma had er omgere-
 e jaar fulltime werk aan,
 delijk zijn ze nu klaar. De
 an de families Toxopeus,
 zama, Gramsbergen, De
 of heel gewoon De Vries.

zijn
 ook
 vaak

gewoon zo móóii!"

Het enthousiasme en de liefde voor zijn vak spatten er af, bij Piet Bultsma (46) uit Kollum. Begonnen als tekenaar bij het Kadaster in Leeuwarden, daarna overgeplaatst naar Assen, en na een uitstapje als koster nu alweer jaren op eigen benen als een van de weinige professionele wapenschilders van Nederland. Als lid van het Drents Heraldisch College medeverantwoordelijk voor de nieuwe gemeentewapens na de gemeentelijke herindeling, maar hij tekende bijvoorbeeld ook het wapen van de nieuwe bisschop in Groningen. Als tekenaar verbonden aan de Hoge Raad van Adel maakt hij ook de officiële wapendiploma's voor gemeenten met een nieuw wapen, en de adelsdiploma's voor het handjevol nieuwe adel dat er toch af en toe nog bij schijnt te komen in Nederland. Een bevolgen man, die van zijn passie en zijn creativiteit zijn vak heeft kunnen maken.

„Ik heb ook vroeger al interesse gehad in die leuke gekleurde plaatjes, zonder te weten hoe of wat. Ik was wel eens bezig met genealogie, stamboomonderzoek, maar dat gepluister in archieven had ik al vrij snel bekeken: niks voor mij. Pas na ons derde kind ben ik begonnen met het tekenen van wapens, en daarna ben ik er heel simpel gewoon in gerold, in het heraldische wereldje. Want hoe gaat dat? Je komt eens op verenigingsdagen, mapje met tekeningen mee, nietwaar? Op een gegeven moment kwam er op zo'n clubdag een meneer naar me toe die die tekeningen had gezien, en die zei plompverloren: 'Mooi. Jij wordt mijn opvolger.' Als ik die eerste tekeningen nu terugzie denk ik wel eens: wat een lef, maar ik werd er evengoed toch wapenschilder mee! Pas daarna heb ik echt wapens leren tekenen, met de goede verhoudingen, de foefjes, de regels, kortom de kneepjes van het vak. Geen

kleur op
 kleur, contrast en helderheid bewaren, de lichtinval vanaf rechtsboven, want daar zetelt immers God." Dat de regels van de heraldiek in de loop der eeuwen nogal eens met voeten zijn getreden, staat buiten kijf voor eenieder die wel eens een wapenboek opslaat. Vooral gemeenten en andere overheden namen het vaak niet zo nauw, wat een aantal spuuglelijke wapens opgeleverd heeft. Verantwoordelijk voor bijna alle 34 wapens van de Drentse gemeenten van voor de herindeling was in de eerste helft van deze eeuw mr. C.A. Bontekoe, die nogal een zwak had voor de zogeheten wildeman als schilddrager. Woest uitzierende figuren aan weerszijden van het schild met het wapen, al dan niet getooid met forse baard, steevast een knots over de schouder, en gekleed in niet meer dan een stel takjes om de lendenen. Bultsma heeft ze er bij het ontwerpen van de nieuwe Drentse wapens allemaal uitgeflikerd, behalve die van Coevorden. „Bontekoe wilde Drenthe destijds blijkbaar verkopen als oer-gebied of zo, door de zogenaamd authentieke historie te verbeelden met die wildemannen als schilddragers. Waren het hunebedbouwers? Oude Germaanse goden? Halfgoden misschien? Geen mens die het weet. Feit is dat hij het op zich in de heraldiek vaak voorkomende symbool van de wildeman in deze gevallen totaal ver-

keerd
 gebruik
 heeft.
 huidige
 lang ni
 hebben
 echt da
 louter "C
 miliewe
 de schi
 maar d
 men zij
 hoor, m
 dacht:
 de orig
 pen nat
 is in zij
 gebalan
 kleuren
 blijft na

opgesteld: een familiwapen mag
 reën voeren. Je hoeft er niet voor
 adel te zijn, je hebt er van niemand
 temming voor nodig, en enorme
 als zijn er evenmin mee gemoeid.
 eggen dat je maar lukraak een leuk
 aar kunt flansen en dat voortaan je
 en. De heraldiek heeft haar heel ei-
 gen, normen en tradities. Zo is het
 ch gebruik niet het wapen van i-
 te gebruiken. Klinkt vrij logisch,
 ongetwijfeld allemaal wel eens een
 antiquariaat De Heraut in Rotter-
 s gehad, dat net toevallig op Uw Ei-
 Gewaande FAMILIEWAPEN was
 ppingaan: het bedrijf is meermalen
 wegens nepperij, beunhazerij,
 drog.

d Hooijenga

it de schildvoet oprijzende terp van
 den met drie panningen van goud

